

Ο πόλεμος του Ισραήλ στη Γάζα έχει αποσταθεροποιήσει ολόκληρη τη Μέση Ανατολή

Μια συνέντευξη του Μοχάμεντ Ναίμ (Mohamed Naeem), Αιγύπτιου μαρξιστή διανοούμενου και ακτιβιστή, από τον Μαχμούντ Μαρβά (Mahmoud Marrwa).

Ο πόλεμος του Ισραήλ στη Γάζα έχει προκαλέσει κύματα σοκ σε όλη τη Μέση Ανατολή. Ο Μοχάμεντ Ναίμ μιλάει για τον αντίκτυπο του πολέμου και για τον τρόπο με τον οποίο χώρες όπως η Αίγυπτος, η Σαουδική Αραβία και το Ιράν είναι πιθανό να αντιδράσουν.

Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος του Ισραήλ στη Γάζα, η πολιτική κατάσταση στη Μέση Ανατολή ήταν ήδη αρκετά ασταθής. Το Ιράν αντιμετώπιζε μαζικές διαδηλώσεις και η Αίγυπτος βρισκόταν σε αντιπαράθεση με την Αιθιοπία για τα νερά του Νείλου. Αλλού, οι αραβοϊσραηλινές σχέσεις είχαν αρχίσει να ξεπαγώνουν, καθώς οι μοναρχίες του Κόλπου προσπαθούσαν να επεκτείνουν την πολιτική και οικονομική τους εμβέλεια μέσω συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου και διπλωματικής εξομάλυνσης.

Στη συνέντευξη αυτή, ο Αιγύπτιος μαρξιστής Μοχάμεντ Ναίμ συζητά πώς τα στρατηγικά συμφέροντα αυτών των δυνάμεων μπορεί να επηρεάσουν την αντίδρασή τους στον συνεχιζόμενο πόλεμο και τι θα σημαίνει η ολοκληρωτική επίθεση του Ισραήλ για το μέλλον της περιοχής. Μια εκτενέστερη εκδοχή αυτής της συνέντευξης [δημοσιεύθηκε](#) νωρίτερα στα αραβικά, στο λιβανέζικο περιοδικό Αλ-Μορασέλ [Al-Morasel).

ΜΜ: Ποιοι είναι οι μετασχηματισμοί στον Κόλπο που έχουν επηρεάσει τη Γάζα, κατά τη γνώμη σου, και με ποιον τρόπο;

ΜΝ: Κατά την εκτίμησή μου, η κατάσταση στον Κόλπο, που εμφανίζεται νικηφόρα πάνω στα συντρίμια της Αραβικής Άνοιξης, εκμεταλλεύεται την ευκαιρία της ήττας των λαϊκών κινημάτων για να εδραιώσει τα θεμέλια μιας νέας περιφερειακής τάξης πραγμάτων. Σε αυτή την τάξη πραγμάτων, το χρήμα του Κόλπου παίζει τον κυρίαρχο ρόλο πολιτικά και οικονομικά και επιβάλλει το δικό του όραμα για την έννοια του λαού, την αξία του και τα όρια των ελευθεριών του.

Πρέπει όμως να κάνουμε διάκριση μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και του Κατάρ. Οι περιπτώσεις του Κατάρ και των Εμιράτων είναι παρόμοιες: πρόκειται για εταιρικά κράτη, όπου μόνο μια μικρή μειοψηφία του πληθυσμού έχει την υπηκοότητα της χώρας και ακόμη κι αυτοί μοιάζουν περισσότερο με μετόχους μιας κρατικής εταιρείας. Αλλά η Σαουδική Αραβία, σε τελική ανάλυση, είναι μια χώρα με δικές της δυνάμεις και δική της εσωτερική δυναμική.

Φυσικά, κυβερνάται από μια απόλυτη μοναρχία και ένα σιδηρούν σύστημα ασφαλείας. Αλλά παραμένουν δεκάδες εκατομμύρια Σαουδάραβες στην αραβική χερσόνησο, στο Νατζντ, στο Χιτζάζ και στην Ανατολική Επαρχία. Διέπονται από ένα ευρύ φάσμα διαθέσεων και κλίσεων που μπόρεσε να δώσει τόσο τον Οσάμα μπιν Λάντεν και τον [Τζουχαϊμάν αλ Οτάιμπι](#) στα άκρα δεξιά, όσο και τον [Αμπντελραχμάν Μουνίφ](#) και τον [Νάσερ αλ Σάϊντ](#) στα αριστερά. Αυτό ισχύει σε κάποιο βαθμό και για το Κουβέιτ, αν και είναι μικρότερο, καθώς και για το Μπαχρέιν, όπου ξέσπασε μια πρώιμη εξέγερση στο ξεκίνημα της Αραβικής Άνοιξης.

Πριν από την Αραβική Άνοιξη, ο Κόλπος προσπαθούσε να ανανεωθεί και να εκσυγχρονίσει τις κοινωνικές του δομές αθόρυβα, αντιμέτωπος με τις κατηγορίες για υποστήριξη της τρομοκρατίας και προώθηση του ισλαμικού σκοταδισμού. Αλλά η εξίσωση άλλαξε στη συνέχεια, με μια νέα έμφαση στη γενίκευση του εκσυγχρονιστικού, νεοφιλελεύθερου και αυταρχικού μοντέλου της «αποτελεσματικής» μοναρχικής διακυβέρνησης, σε ολόκληρη την περιοχή.

Αυτή η μετατόπιση αντανακλάται στη Γάζα, με τους ηγέτες του Κόλπου να λένε τώρα επί της ουσίας: «θέλουμε να κατασκευάσουμε μια σιδηροδρομική γραμμή Αμπού Ντάμπι-Τελ Αβίβ ή Ντουμπάι-Τελ Αβίβ και τέλος». Ο Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν βγήκε και είπε: «Χρειαζόμαστε μια λύση για το παλαιστινιακό που να χαλαρώνει κάποιους από τους περιορισμούς που επιβάλλονται στους Παλαιστίνιους». Αυτά δεν συνιστούν απλώς υποτίμηση του Παλαιστινιακού ζητήματος, περνάνε από πάνω κανονικά.

Από αυτή τη σκοπιά, η γνώμη μου είναι ότι η Γάζα έχει εκραγεί σε ολόκληρη την περιφερειακή σκηνή. Κήρυξε έναν αυτοκτονικό πόλεμο αλλά συγκλίνουν μαζί της και άλλα συμφέροντα, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζει το Ιράν. Το Ιράν, κατά τη γνώμη μου, χρειάζεται μια περιφερειακή κρίση και ίσως την έκρηξη νέων μετώπων, όπως η Συρία, ο Λίβανος και το Ιράκ, προκειμένου να αντιμετωπίσει ένα εσωτερικό πρόβλημα.

ΜΜ: Πώς ερμηνεύεις τη στάση της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΑΕ απέναντι στον πόλεμο;

ΜΝ: Υπάρχει ένα εμπορικό σχέδιο που εκτείνεται από την Ινδία μέχρι το Ισραήλ, περνώντας από τα Εμιράτα και τη Σαουδική Αραβία. Πρόκειται για θέματα που αλλάζουν τα χαρακτηριστικά της περιοχής και του κόσμου και θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν πολέμους εάν δεν αποτελέσουν μέρος περιφερειακών συμφωνιών στις οποίες να συμφωνούν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

Η θέση της Σαουδικής Αραβίας δεν μου είναι καθαρή προς το παρόν και δεν μπορώ να αποφασίσω. Μέχρι στιγμής έχει χειριστεί τις συμφωνίες της με προσοχή και, ως η μεγαλύτερη χώρα του Κόλπου και η μεγαλύτερη χώρα του αραβικού Λεβάντε, που εξακολουθεί να έχει οργανική συνοχή, διατηρεί μεγάλα περιθώρια ευελιξίας.

Θα μπορούσε να υπάρξει μια ισραηλινή προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων με τη Σαουδική Αραβία. Αλλά τι θα έκανε τη Σαουδική Αραβία να σπεύσει να το κάνει όταν το Ισραήλ μπορεί να προσφέρει ένα υψηλότερο τίμημα στους Παλαιστίνιους σε αντάλλαγμα; Σε τελική ανάλυση, η Σαουδική Αραβία δεν μισεί το καλό των Παλαιστινίων, αρκεί να έρθουν υπό την προστασία της.

Πιστεύω ότι θα προσπαθήσει να μεσολαβήσει μεταξύ των δύο μερών για να έχει κυρίαρχο λόγο στις πιο κρίσιμες στιγμές της σύγκρουσης, έτσι ώστε να μπορεί να επωφεληθεί από κάθε αποτέλεσμα.

Υπάρχει διαφορά μεταξύ της θέσης της Σαουδικής Αραβίας και της θέσης των Εμιράτων. Τα ΗΑΕ έχουν κάνει μεγάλα βήματα προς την εξομάλυνση, για την έκταση της οποίας δεν έχω στοιχεία. Δεν καταλαβαίνω πόσο μακριά έχουν φτάσει οι ορίζοντες συνεργασίας, συντονισμού και αλληλοεπικάλυψης, ξεκινώντας από τις επιχειρήσεις και επεκτεινόμενοι στη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας.

ΜΜ: Αν μιλάμε για την Αίγυπτο, πώς σκέφτονται τα ηγετικά της μυαλά για αυτόν τον πόλεμο και για τη Γάζα γενικότερα; Και ποια είναι αυτά τα μυαλά σήμερα; Ποιοι είναι οι θεσμικοί πόλοι της Αιγύπτου;

ΜΝ: Νομίζω ότι το βασικό κλειδί για την κατανόηση της σχέσης της Αιγύπτου με τη Γάζα σήμερα είναι η αναγνώριση από το Κάιρο της ανεξαρτησίας της παλαιστινιακής εθνικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων μετά την ήττα του 1967. Αυτό άλλαξε τη σχέση του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ με τον Γιάσερ Αραφάτ, η οποία πέρασε από μια στάση σκεπτικισμού προς τον επικεφαλής της PLO (Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης) σε μια στάση υποστήριξης. Μετά το 1967, η Αίγυπτος αναγνώρισε την PLO ως τον νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστινίων. Αναγνώρισε επίσης την ύπαρξη ενός παλαιστινιακού λαού και όχι απλώς ενός αραβικού λαού στην Παλαιστίνη, ο οποίος αποτελεί την αιχμή του δόρατος του ενιαίου αραβικού σχεδίου.

Η Αίγυπτος θέλει να διατηρήσει τη Γάζα ως έναν τόπο υπό παλαιστινιακή διοίκηση και δεν είναι καθόλου πρόθυμη να διαπραγματευθεί κάτι άλλο. Η Αίγυπτος δεν θέλει να ελέγχει τη Γάζα. Θα ήταν πολύ επιζήμιο για την Αίγυπτο να πρέπει να διαχειριστεί μια περιοχή με δύο εκατομμύρια ανθρώπους και δεκάδες χιλιάδες ένοπλους, συμπεριλαμβανομένων χιλιάδων επίλεκτων. Αυτό είναι μια συνθήκη που θα μπορούσε να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και να απειλήσει ακόμη και τις πολιτικές ισορροπίες στο εσωτερικό της Αιγύπτου. Έτσι, αυτή είναι η πιο χοντρή κόκκινη γραμμή από όλες, ανεξάρτητα από τους πειρασμούς ή τις πιέσεις.

Η Αίγυπτος πήρε ήδη το μάθημα του τι σημαίνει να είναι υπεύθυνη για τη Λωρίδα της Γάζας μεταξύ 1948 και 1967, καθώς η παρουσία των Παλαιστίνιων ανταρτών τότε ήταν μια από τις αιτίες του πολέμου του 1956. Γιατί επιτέθηκε το 1956 το Ισραήλ; Επειδή οι Παλαιστίνιοι αντάρτες, υπό την ηγεσία ενός Αιγύπτιου αντισυνταγματάρχη ονόματι Μουσταφά Χαφέζ, έδρασαν εναντίον των Ισραηλινών για τέσσερα ή πέντε χρόνια. Αυτό κατέληξε να είναι μια από τις δικαιολογίες για τη συμμετοχή του Ισραήλ, μαζί με τη Βρετανία και τη Γαλλία, στην τριμερή επίθεση που είναι γνωστή στη Δύση ως Κρίση του Σουέζ.

Για να επιστρέψουμε όμως στο ζήτημα του αιγυπτιακού θεσμικού νου και των πόλων του, η γνώμη μου είναι ότι δεν υπάρχουν πόλοι. Το αιγυπτιακό κράτος είναι έτσι από το 1967. Το κράτος του Ιουλίου που προέκυψε από το πραξικόπημα του Κινήματος Ελεύθερων Αξιωματικών του 1952 σκέφτεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις ενσαρκώσεις του σε θέματα ασφάλειας και κυριαρχίας, είτε

μιλάμε για τον στρατό, είτε για τις υπηρεσίες πληροφοριών, είτε για την αστυνομία. Ίσως ο στρατός και οι μυστικές υπηρεσίες να διακρίνονται από μεγαλύτερη εξειδίκευση, λόγω της ιδιαίτερης γνώσης που έχουν για τους φακέλους του Ισραήλ και της Παλαιστίνης -και κυρίως λόγω του μονοπωλίου που έχουν πάνω στις ορθές και λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά.

Δεν πρέπει να υποτιμάται το γεγονός ότι η σημερινή περιφερειακή πραγματικότητα βασίζεται κυρίως στις συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ, οι οποίες αποτελούν την πιο εδραιωμένη και σταθερή συνεννόηση στην περιοχή εδώ και σχεδόν πενήντα χρόνια. Οι συμφωνίες είναι ένα πράγμα, αλλά η αμφισβήτηση του Καμπ Ντέιβιντ είναι κάτι εντελώς διαφορετικό.

Θα πρέπει επίσης να θυμόμαστε ότι η ειρήνη μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ δεν είναι η ειρήνη των γενναίων, όπως την αποκάλεσε κάποτε ο Ανουάρ Σαντάτ. Στην πραγματικότητα είναι πιο κοντά σε μια ειρήνη μεταξύ φιδιών. Είναι μια παλιά και καθιερωμένη ειρήνη -μια κληρονομιά συνεργασίας, συντονισμού της ασφάλειας και αμοιβαίων επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα όμως, είναι μια ειρήνη μεταξύ εχθρών, στο πλαίσιο της οποίας τα εμπλεκόμενα μέρη γνωρίζουν πολύ καλά τη δομική εχθρότητά του ενός προς το άλλο. Είναι μια εχθρότητα που θα μπορούσε να εκφραστεί ξαφνικά ανά πάσα στιγμή.

Εδώ πρέπει να αναφερθώ για λίγο σε κάτι πέρα από τη Γάζα. Ο κόσμος και η περιοχή αντιμετωπίζουν την Αίγυπτο, εκ των προτέρων και για πολλές δεκαετίες, ως μια δύναμη ειρήνης και σταθερότητας στη Μέση Ανατολή. Το ερώτημα όμως είναι: Τι εγγυάται ότι θα συνεχιστεί αυτή η στάση όταν τα σύνορα της Αιγύπτου είναι όλα στις φλόγες; Το Σουδάν, η Λιβύη και τώρα η Γάζα . . .

Γιατί η ύπαρξη μιας «ειρηνικής Αιγύπτου» θεωρείται δεδομένη, τη στιγμή που αντιμετωπίζει μια στρατηγική πρόκληση υπαρξιακού χαρακτήρα στο θέμα της αντιπαράθεσης με την Αιθιοπία για τις πηγές του Νείλου, καθώς και άλλες εξίσου σημαντικές προκλήσεις στο επίπεδο των δημόσιων οικονομικών και της οικονομίας της; Αυτή η περιοχή, αλλά και ο κόσμος, εξακολουθεί να μην μπορεί να διανοηθεί την Αίγυπτο ως δύναμη φθοράς και κλιμάκωσης. Αυτό είναι κάτι που μπορεί να έχει τρομακτικό κόστος σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

ΜΜ: Ποια είναι η γνώμη σου για τους υπολογισμούς άλλων περιφερειακών δυνάμεων;

ΜΝ: Δεν είμαι ειδικός για την κάθε χώρα, αλλά είναι σαφές ότι όλες οι χώρες στην περιοχή, με εξαίρεση τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ, είναι φορείς που βρίσκονται σε κρίση: κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και με τον ίδιο τους το λαό. Αυτό που κάνει την ιδέα του ξεσπάσματος πολέμου τόσο αληθοφανή είναι το γεγονός ότι μπορεί να παίξουν μαζί της ταυτόχρονα διαφορετικά μέρη, τα οποία ενδέχεται να τη βλέπουν τόσο ως διέξοδο από τις κρίσεις που αντιμετωπίζουν αλλά και ως τρόπο για να αποκομίσουν οφέλη.

Ας πάρουμε το παράδειγμα του Ιράν. Το καθεστώς της Ισλαμικής Δημοκρατίας βρίσκεται εδώ και τρία χρόνια αντιμέτωπο με λαϊκές διαμαρτυρίες οι οποίες είναι πλατιές, θαρραλέες και δείχνουν αυτοθυσία. Δεν αποκλείεται κάποιοι από τους πυλώνες αυτού του καθεστώτος να καλοδέχονταν μια αμερικάνικη και ισραηλινή κλιμάκωση. Γιατί, τι έχουν να χάσουν;

Οι ηγέτες του Ιράν γνωρίζουν πώς να ενώνουν ένα μεγάλο τμήμα του εσωτερικού μετώπου και να εξουδετερώνουν τους αντιπάλους τους υποκινώντας έναν περσικό-ισλαμικό εθνικισμό που αντλεί από την κληρονομιά και τη βιβλιογραφία της εθνικής απελευθέρωσης και της αντιπαράθεσης με τον ιμπεριαλισμό. Κατά τη γνώμη μου, αυτό είναι που έκανε τους Αμερικανούς να έρθουν γρήγορα στην περιοχή και να δείξουν ότι ο πόλεμος είναι ουσιαστικά δικός τους, είτε για να τον περιορίσουν είτε για να τον διευρύνουν.

ΜΜ: Απειλείται μήπως και πάλι με εξορία η παλαιστινιακή αντίσταση, σε ένα σενάριο παρόμοιο με την εκδίωξη της PLO από τη Βηρυτό το 1982?

ΜΝ: Αν αναφέρεσαι στην ένοπλη αντίσταση, οι Παλαιστίνιοι τώρα πολεμούν στη γη τους, όχι στους απομονωμένους καταυλισμούς προσφύγων στον Λίβανο. Αν πάλι εννοείς τον ξεριζωμό της Χαμάς συγκεκριμένα, τότε πιστεύω ότι η παλαιστινιακή οργανωτική υποδομή είναι ικανή να αναπαραχθεί ξανά, αρκεί να βρίσκεται στη γη της και μέσα στα κοινωνικά και λαϊκά εκκολαπτήρια που την παρήγαγαν. Η παλαιστινιακή αντίσταση δεν είναι πολιτική απόφαση ενός περιφερειακού κόμματος, και μπορεί να συνεχιστεί για όσο δεν υπόκειται σε ολοκληρωτική και καθημερινή κατοχή της γης της από το Ισραήλ.

Αλλά αν εννοείς την εξορία στο Σινά, το γεγονός ότι το Ισραήλ και οι Ηνωμένες Πολιτείες πιέζουν έντονα προς αυτή την κατεύθυνση δεν σημαίνει ότι θα συμβεί κιόλας. Αυτό θα απειλούσε σοβαρά την ειρήνη με την Αίγυπτο. Επειδή οι Αμερικανοί παρουσιάζουν ένα σενάριο που φαίνεται να είναι έτοιμο και προετοιμασμένο, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι ώριμο, ευφύες ή εφικτό, ακόμη και αν κατορθωθεί να επιβληθεί με τη βία σε μια συγκεκριμένη στιγμή.

Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι το Ισραήλ καταλαμβάνει εκ νέου τη Γάζα και εγκαθιστά μια κυβέρνηση-μαριονέτα, κάτι που δεν νομίζω ότι είναι τόσο απλό. Αν συμβεί κάτι τέτοιο, θα διαρκέσει μόνο για λίγα χρόνια. Ας φανταστούμε τον εκτοπισμό των Παλαιστινίων αρκετά χιλιόμετρα μέσα στην Αίγυπτο. Αυτό θα σήμαινε ότι η ιστορία τελείωσε;

Η αντίληψη ότι η Αίγυπτος θα επιβληθεί στρατιωτικά στους Παλαιστίνιους για λογαριασμό των Ισραηλινών είναι εξαιρετικά ανόητη. Το πιο πιθανό σενάριο εδώ είναι ότι ο εκτοπισμός των Παλαιστινίων για κάποια χιλιόμετρα θα έχει σαν αποτέλεσμα τη διασάλευση της ειρήνης με την Αίγυπτο μέσα σε λίγα χρόνια. Πανέξυπνο σχέδιο! Οι Παλαιστίνιοι έφυγαν από τη Βηρυτό το 1982, αλλά ένοπλοι άνδρες της PLO βρίσκονταν κοντά στον ισραηλινό ατομικό αντιδραστήρα της Ντιμόνα μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα, ενώ η πρώτη παλαιστινιακή Ιντιφάντα βρισκόταν στο αποκορύφωμά της.

ΜΜ: Εν κατακλείδι, τι αντίκτυπο αναμένεις ότι θα έχει αυτή η κρίση στις δυνάμεις της περιοχής, ειδικά αν ο πόλεμος διαρκέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα και το εύρος της λαϊκής κινητοποίησης για την υποστήριξη της αντίστασης και του λαού της Λωρίδας της Γάζας διευρυνθεί;

ΜΝ: Αυτό θα εξαρτηθεί από τον τρόπο με τον οποίο τα εμπλεκόμενα μέρη θα συμπεριφερθούν και θα

διαχειριστούν τις θέσεις τους στο πλαίσιο αυτής της σύγκρουσης, καθώς και από τον αντίκτυπο του πολέμου ή της επέκτασής του στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, σε υλικό, ηθικό και συναισθηματικό επίπεδο. Δεν μπορώ να γενικεύσω, οπότε μπορώ να μιλήσω μόνο για την Αίγυπτο.

Στην περίπτωση της Αιγύπτου πιστεύω ότι αυτός ο πόλεμος θα συνδέσει ξανά το εθνικό ζήτημα -το ζήτημα της εθνικής απελευθέρωσης και της σχέσης με τον ιμπεριαλισμό και τους εκπροσώπους του στην περιοχή- με το κοινωνικό ζήτημα, το ζήτημα της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Θα είναι δύσκολο να τα διαχωρίσουμε το ένα από το άλλο, ειδικά αφού ο αμερικανικός φιλελεύθερος λόγος έχει αποκαλύψει ένα πολύ άσχημο πρόσωπο και μια ολοκληρωτική περιφρόνηση για την ύπαρξή μας ως ανθρώπινα όντα. Αυτό θα ωθήσει τους ανθρώπους ξανά σε ακραίες θέσεις κάθε είδους : εθνικιστικές, αριστερές, ισλαμικές -τα πάντα.

Τώρα τα γεγονότα είναι ακόμη πρόσφατα και εν εξελίξει. Αλλά όταν οι άνθρωποι αρχίσουν να αναλογίζονται την κατάσταση στην οποία ζουν -στον επίσημο «παράδεισο», σε μια ευθυγράμμιση που μας τοποθετεί άνετα και χαλαρά στη θέση ημι-ανθρώπων- δεν ξέρω τι θα μπορούσε να παράγει αυτό, τι είδους ρητορική και τι είδους κινητοποίηση.

Μετάφραση: Σωτήρης Σιαμανδούρας

Από: jacobin.com 25 Νοεμβρίου